

Владан ПЕТРОВ*
Правни факултет
Универзитет у Београду

УДК 324(497.11)

ОБУСТАВА ИЗБОРА – НОВИ АНТИУСТАВНИ ИЗУМ ОПОЗИЦИЈЕ**

Најновија мантра у политичком животу Србије јесте заклинање у препоруке ОДИНР (КДИЈП је српска скраћеница за Канцеларију за демократске институције и људска права). Препоруке нису обавезујуће правне норме, а поготово не строге правне или политичке заповести. То су сугестије и инструкције једне међународне организације, која уз Венецијанску комисију, разрађује стандарде и принципе добре праксе у изборној материји. Препоруке се дају држави чланици да би она до следећих избора, који по правилу треба да се одржавају сваке четири године, унапредила изборни процес у складу са међународним стандардима. То пише и у последњем извештају за Србију: „Овај извештај нуди низ препорука којима се пружа подршка напорима да се избори у Републици Србији што више ускладе са обавезама ОЕБС-а и другим међународним обавезама и стандардима за демократске изборе. Приоритетне препоруке односе се на покретање измена законодавства како би се изборни процес додатно ускладио са међународним стандардима, побољшање обуке чланова изборних комисија, развој свеобухватног програма едукације бирача, побољшање тачности и транспарентности бирачких спискова итд.“

Препоруке имају још две битне карактеристике. Прво, оне се односе на унапређење укупног система изборних правила, као и политичког и правног амбијента у једном друштву. Оне се не могу испунити простим „чекирањем“ путем измена одређених правних прописа

* Аутор је редовни професор на Правном факултету Универзитета у Београду и судија Уставног суда Републике Србије. Електронска адреса аутора: vpetrov@ius.bg.ac.rs; ORCID: 0009-0007-2674-5819.

** Текст је изворно објављен у дневном листу Вечерње новости: „Обустава избора – нови антиуставни изум опозиције“ (13.4.2024).

нити могу бити резултат простог политичког договора власти и опозиције. Поступање по препорукама захтева време и труд више друштвених чинилаца – власти, опозиције, цивилног друштва, медија, струке и науке, па и самих грађана. То је процес који треба да почива на најширем друштвеном консензусу. Уосталом, то је и право значење прве приоритетне препоруке из Извештаја за Србију. Она гласи: „Да би се ефикасно спровеле препоруке наведене у овом и претходним извештајима КДИЉП-а о посматрању избора, неопходне измене законодавства би требало иницирати довољно пре наредних избора кроз консултативни процес заснован на широком политичком консензусу. Ако буде реконституисана, међуресорна Радна група за координацију и праћење спровођења примене препорука за унапређење изборног процеса требало би да функционише потпуно транспарентно, уз укључивање релевантних актера, као што су организације цивилног друштва“. Формулација „довољно пре наредних избора“ не значи недељу, месец или два дана раније. Нигде не стоји да због испуњења препорука треба одлагати или спајати изборе, односно обустављати изборне радње. И то је друга битна карактеристика препорука – оне се не односе на расписане изборе или на изборе који ће ускоро бити расписани. Препоруке не траже суспендовање Устава или закона, већ правовремене и промишљене измене правних прописа у будућности.

Препоруке не траже инстант резултат. Важно је пажљиво их размотрити. Тако, на пример, у препоруци 24. стоји: „Законом би требало утврдити разумно кратке рокове Уставном суду за разматрање изборних захтева и омогућити продужени временски оквир за спровођење поновљених избора“. Поставља се питање какав је однос између ове препоруке и препоруке број 21 о надлежности Управног суда да решава изборне спорове. Ово није једноставно питање, јер би његово адекватно решавање захтевало измене не само у Закону о Уставном суду већ и у изборним законима, а можда и у самом Уставу.

У писму председници Народне скупштине од 12. априла једна опозициона посланичка група која припада „Србији против насиља“ изнела је четири предлога. Навешћу три од четири (четврти се тиче Комисије за контролу јединственог бирачког списка). Предлог број 1 је: „Обустављање изборних радњи до којих је дошло расписивањем избора 3. априла, изменом члана 87. Закона о локалној самоуправи, с ретроактивним дејством, и то због тога што правни оквир за спровођење тих избора још увек није договорен услед неиспуњења препорука ОДИХР од 28. фебруара 2024.“ По Уставу, поједине законске одредбе

могу имати повратно дејство ако то налаже општи интерес утврђен при доношењу закона. Немогуће је објаснити који то општи интерес налаже да од прошлог новембра до даљњег имамо привремену управу у граду Београду. Додуше, предложена измена закона не би ни имала повратно дејство. Она само предвиђа још једну антиуставну новотарију, попут неприхватања представничких мандата или полагања заклетве изван просторије предвиђене за одржавање пленарне седнице Скупштине. Та новотарија јесте обустава изборног поступка. Обустава не би значила застој изборног поступка, што је, такође, непознат институт у нашем праву. Она би подразумевала поништење предузетих изборних радњи почев од расписивања београдских избора.

Не треба бити правник да би се схватило колико је овакав предлог противан елементарним принципима владавине права. Замислите кад би се избори расписивали па обустављали простом изменом закона са „ретроактивним дејством“. До када? Док се не постигне договор из предлога бр. 3: „Договор о јединственом термину одржавања београдских и других локалних избора, након што (тако пише у документу, није грешка писца ових редова, В. П.) усвајања законског и подзаконског оквира.“ То подсећа на серију „Бекна“: „Избора ће бити, а кад ће – не знамо“. Предлог бр. 2 само је парафраза оног што је речено у предлозима 1. и 3: „Припрема неопходних измена прописа у циљу ефикасног спровођења препорука ОДИХР-а, кроз инклузиван и транспарентан процес, у складу са приоритненом препоруком бр. 1. из извештаја ОДИХР од 28. фебруара 2024. године“. Суштина ових предлога није брига о слободним и поштеним изборима, већ одлагање преосталих избора до даљњег (није ни одржавање свих избора 2. јуна).

Србија је пред великим изазовима (читај: притисцима). Већину тих изазова она није изазвала, али би јој се њена политичка разједињеност и бављење изборним техникалијама (читај: маргиналијама) могли обити о главу. На будућим изборима могу победити они политички фактори који су схватили сложеност ситуације у којој се свет налази, сабрали се и превазишли ситне политичке размирице. У култној емисији „Весело вече“ лик се обраћа Чкаљи: „Саберите се човече!“, а Чкаља одговара: „Сабро би се ја, да нисам почео да се одузимам.“ Није, међутим, време за шалу. Србија се у новијој историји превише одузимала у људству и у територији. На то мора да се стави тачка. Зато је потребно сабрати се снажније него икад око вредности као што су држава, језик, култура, вера, али без сумње и око владавине права и демократије.

А владавина права и демократија не познају могућност да се избори заказују па отказују, да се правни поредак обуставља док се не стекну повољнији услови или се власт и опозиција не договоре. У тренутку у којем свет стоји пред највишим захтевом - да очува мир и основне принципе међународне владавине права, Србији није потребна „изборна диктатура“, односно изборна кампања које траје од краја прошлог октобра до даљњег. То је порука и власти и опозицији. Власт да буде власт. Да не доказује своју толеранцију сталним позивима за које унапред зна какав ће им исход бити. На препорукама КДИЈП-а треба да ради, али са оним субјектима који то желе (цивилни сектор, струка, али и опозиција која разуме дух „институционалне борбе“). А опозиција? Она треба да се сабере, организује и припрема за београдске изборе, јер на фудбалској утакмици убедљиву победу ниједан лош судија не може да спречи као што ни убедљивом поразу не може да допринесе. Ако се добије (не)заслужена прилика да се игра нова утакмица, а тражи се њено одлагање док се не направи нов и модеран стадион са најквалитетнијом травом, онда више није крив Вучић. Изгледа да је крив амбасадор Хил („међународна заједница не воли идеју евентуалног бојкота избора“)!